

## ПРОТОКОЛ № 3

засідання методичного семінару

кафедри іноземних мов

для гуманітарних факультетів

від 22.03.2024

**Присутні:** Матійчак А.А., Рубанець Т.В., Головацька Н.Г., Гоменюк О.Я., Велущак М.Я., Коропатницька Т.П., Мурадханян І.С., Черська Ж.Б., Гладкоскок Л.Г., Колісниченко Т.В., Коваленко А.А., Марчук О.В., Собков Ю.В., Данилович О.Д., Паранюк Д.В., Бухінська Т.В., Кульчицька С.М.

**Відсутні:** --

**Слухали:** доповідь Гоменюк О.Я. на тему «Особливості реалізації змішаного методу навчання германських мов на Буковині (перша половина ХХ ст.)»

**І. Виступили:** доц. Гоменюк О.Я., яка доповіла, що дослідження методики навчання іноземних мов із кожним днем необхідне для усвідомлення та відбору кращого та найбільш раціонального методу навчання. Викладання ІМ звичайно вимагає використання не одного, а низки методів, знання застосування їх прийомів. Причому те, що для одних умов вдале, ефективне, для інших може виявитися цілком неприйнятним. Усвідомлення цього факту дає вивчення історії певного методу навчання. Поява нового методу та підходів до навчання ІМ була зумовлена попитом суспільства, що передбачало індивідуальний підхід до учня, розвиток його розумових здібностей з метою формування особистості дитини. Аналіз НП і підручників дає нам можливість констатувати, що навчання ІМ у школах Буковини здійснювалось на основі змішаного методу навчання ІМ, який поєднував прийоми прямого та перекладних методів. У НП з ІМ 1932 р. вказувався змішаний метод навчання ІМ, в якому поєднували навчання усного мовлення та перекладу.

У досліджуваній відрізок часу змішаний метод називали ще „активним” методом навчання. Ця назва зазначалася у НП 1933–1934 рр. Так, у методичних рекомендаціях до НП з ІМ активний метод навчання рекомендувалося обирати відповідно до запропонованої мети, обов’язково враховуючи при цьому вік та рівень розвитку учнів. У НП з ІМ також рекомендувалося створення літературного гуртка з метою підвищення особистої активності учнів. В основу занять гуртка була покладена робота

з творами художньої літератури задля вивчення специфіки іноземної мови і літератури, розвитку творчих здібностей учня. Учням пропонувалося також здійснювати порівняльний аналіз художніх творів ІМ і румунської літератури. Навчання германських мов у досліджуваний період ґрунтувалося на мовленнєвому, культурологічному, мовному, пізнавальному (когнітивному), інтегрованому підходах.

Досліджуючи суть реалізації змішаного методу на Буковині у 1932–1940 рр., ми визначили дидактичні та методичні принципи, покладені в основу цього методу навчання ІМ. До **дидактичних** відносимо такі:

- *принципи наочності, міцності, доступності та посильності, міжкультурної взаємодії, систематичності й послідовності, принцип індивідуалізації, принцип активності, принцип свідомості, принцип виховуючого навчання.*

До **методичних принципів** відносимо: *принцип урахування рідної мови, принцип стилістичної диференціації, принцип взаємодії основних видів мовленнєвої діяльності,*

Проаналізувавши підходи, дидактичні й методичні принципи навчання ІМ на Буковині у досліджуваний відрізок часу, перейдемо до аналізу методики навчання германських мов за аспектами мови й видами мовленнєвої діяльності в межах змішаного методу навчання ІМ.

**Навчання фонетичного матеріалу.** Згідно з методичними рекомендаціями до НП з НМ, педагог звертав увагу учнів на правильну вимову, достатню для розуміння співрозмовником. Від учнів не вимагалось вимовляти слова так, як носій мови. Ще одним завданням учителя було стежити за безпомилковим читанням, а саме правильним наголосом та інтонацією (насамперед для розпізнавання стверджувальних, питальних або заперечних форм). Крім того, акцентувалася увага на своєрідному інтонаційному ритмі, притаманному НМ. Для формування навичок правильної вимови рекомендувалося використовувати фонетичні картки, видані Мюнхенською Академією. Для вдосконалення вимови пропонувалося вивчення віршів, що надавало вчителю можливість контролювати вимову учнів. Починаючи з перших уроків, особливу увагу приділяли вимові АМ. У НП зазначалося, що учні можуть досягти правильної вимови шляхом повторення односкладових слів з однаковими звуками та вимови слів у межах речення, щоб його значення було чітким та зрозумілим, з урахуванням наголосу та інтонації. Фонетичні вправи виконувалися учнями окремо або хором за участю вчителя. Час від часу вчитель читав або розповідав короткі та легкі тексти АМ, підкреслюючи чіткість свого мовлення, для формування слухових навичок учнів. Після цього учні переходили до самостійного відтворення коротких розповідей та вивчення спеціальних римованих текстів і пісень. Для передачі точнішої вимови АМ, вчитель використовував фонетичну транскрипцію, тим самим

заохочуючи учнів до подальшої самоперевірки власної вимови. Крім того, рекомендувалося застосування спеціального словника вимови. Віднайдений документ 1938 р. свідчить про те, що у процесі навчання ІМ застосовували грамофонні платівки для прослуховування діалогів, текстів, віршів, пісень.

Отже, навчання фонетичного матеріалу НМ здійснювалося з урахуванням достатнього для розуміння рівня вимови. Вперше пропонувалось використання додаткового навчального матеріалу, що, на наш погляд, сприяло ліпшому засвоєнню нових літер і звуків та робило навчання цікавим, різнобічним, пізнавальним процесом. На відміну від попереднього етапу, для формування навичок правильної вимови НМ рекомендувалося вивчення віршів. Для удосконалення вимови АМ пропонувалось вивчення римованих рядків, пісень. Акцентувалася увага на розвитку умінь не тільки правильної вимови, а й на формуванні навичок слухового сприймання усного мовлення.

**Навчання лексичного матеріалу.** В інструкціях до НП з НМ рекомендувалося на кожному уроці засвоєння 12-15 нових лексичних одиниць протягом перших двох навчальних років. Нові слова записували у спеціальний зошит у такому порядку: біля іменників вказували артикль та форму множини; поряд із дієсловами зазначали часові форми; до прикметників та прислівників додавали ступені порівняння. У шкільних підручниках із НМ значення лексичних одиниць подавалися рідною мовою, до окремих слів наводили споріднені слова. Закріплення та контроль засвоєного учнями лексичного матеріалу здійснювалися шляхом ведення розмови, складання творів, листів і перекладу. Згідно з інструкціями до НП з АМ, учитель мав пояснювати значення складних іншомовних одиниць рідною мовою. Закріплення словникового запасу АМ відбувалося за допомогою діалогів, а саме шляхом формулювання відповідей на поставлені запитання. У тогочасних підручниках з АМ пояснення лексичних одиниць здійснювалося за допомогою зображувальної наочності, синонімів, антонімів, дефініцій та перекладу, а їх засвоєння перевірялося шляхом відповідей на поставлені запитання, написання диктантів, утворення речень, перекладу. Крім слів, учень мав знати найчастіше вживані фразеологізми та їхній переклад.

Отже, навчання лексичного матеріалу з НМ і АМ здійснювалося перекладними та безперекладними способами семантизації лексичних одиниць. На відміну від попереднього етапу дослідження, у НМ наголошували на необхідній для засвоєння кількості іншомовних одиниць та акцентували увагу на правильному веденні словника, що допомагало систематизувати роботу над поповненням словникового запасу. Формування лексичних навичок обох мов здійснювалось під час виконання усних та письмових завдань, зокрема перекладу.

**Навчання граматичного матеріалу.** В інструкціях до НП з НМ підкреслювалось, що граматики – один із найважливіших засобів досягнення запропонованої мети. У НП наголошували на зведенні граматичного матеріалу до необхідного мінімуму, який за своїм обсягом не повинен перевищувати реальні можливості засвоєння за період навчання, а його якісні характеристики мають задовольняти потреби навчального процесу. Граматичний мінімум, який учень мав застосовувати для вираження власних думок при говорінні та письмі, контролювався учителем. Наприкінці шкільних підручників з НМ укладали граматичний додаток, який включав правила рідною мовою, таблиці та приклади. Обговорення граматичних явищ здійснювалося рідною мовою учнів. Серед письмових завдань переважали вправи на відмінювання, заповнення пропусків, перекази від іншої особи. Згідно з рекомендаціями до НП з АМ, основною метою навчання граматичного матеріалу АМ було правильно оформлене усне мовлення, основою якого було коректне застосування граматичної форми. Вчитель мав поступово пояснювати учням застосування всіх граматичних правил, завжди посилаючись на засвоєний матеріал. Граматичні помилки, допущені у процесі усного мовлення, рекомендувалося виправляти учням самостійно. У віднайдених підручниках з АМ граматичний матеріал подавався рідною мовою учнів. Окрім того, до граматичних додатків були включені особисті пояснення правил граматики авторами підручників ІМ зі значною кількістю прикладів та вправами на заповнення пропусків.

Отже, відібраний граматичний мінімум з НМ, на наш погляд, відігравав особливо важливу роль у процесі вивчення ІМ на початковому етапі, тому що саме в цей період закладається основа оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності, від міцності якої залежить успіх подальшого засвоєння предмета. Відмітимо, що представники змішаного методу (П. Хегбольдт, Ч. Хендшин) також порушували питання відбору граматичного мінімуму. Відмінність навчання граматичного матеріалу АМ полягала в структурі граматичних додатків, до яких входили не тільки правила і таблиці, а й вправи та особисті пояснення укладачів підручників.

**Навчання говоріння НМ і АМ,** як і в попередньому періоді дослідження, здійснювалося на основі діалогів та монологів. Прикладом діалогічного мовлення була бесіда з учителем у формі запитань і відповідей до змісту тексту, а також стосовно розпорядку дня учнів. Для монологічного мовлення пропонували читання напам'ять віршів, перекази та узагальнення прочитаних текстів. У старших класах використовували обговорення творів художньої та наукової літератури. Підкреслимо, що під час навчання говоріння АМ учні переглядали фільми та слухали радіопередачі ІМ, після чого переходили до їх обговорення. Автори англomовних підручників радили для вдосконалення мови намагатися вести розмову з будь-ким, хто володіє ІМ, та якомога більше читати. Крім

того, автори рекомендували відвідати Англію для закріплення здобутих знань з АМ на практиці.

Отже, навчання говоріння ІМ відбувалось на основі прочитаних творів. На вищому ступені навчання учень повинен був уміти вести дискусії з питань моралі й науки. Для цього педагоги радили використовувати якомога більше різноманітних видів мовних вправ, стимулювати активність учнів на уроці. У процесі навчання АМ найліпшими шляхами для вдосконалення розмовної мови вважались перегляд фільмів, прослуховування радіо, спілкування та читання ІМ, а також подорож за кордон із можливістю розмовляти ІМ, використовувати набуті знання в реальних життєвих ситуаціях.

**Навчання читання НМ** на території Буковини в досліджуваній відрізок часу відбувалося також за допомогою хрестоматій. Проте, крім творів для читання, навчальні видання містили пояснення та коментарі до текстів рідною мовою учнів та завдання, до яких входили відповіді на питання, усний та письмовий переказ і заучування напам'ять. Уривки для самостійного читання підбирав учитель, враховуючи рівень сформованості умінь і навичок читання школярів. З метою заохочення учнів до більш глибокого вивчення літературних творів та їх аналізу рекомендувалось створення гуртка художньої літератури. Школярі читали твори німецького та англосаксонського фольклору (брати Грімм (Brüder Grimm), В. Гауф (W. Hauff), Г. К. Андерсен (H. C. Andersen), Й. Г. Гердер „Голоси народів у піснях” (J. G. Herder „Stimmen der Völker in Liedern”) тощо) і здійснювали порівняльний аналіз з фольклорними творами РМ. У НП з АМ увагу акцентували на пояснювальному читанні, що мало на меті формування в дітей навичок свідомого, змістовного читання, а також розвиток умінь логічно й граматично правильно переказувати прочитане. Обговорення змісту прочитаних у класі та під керівництвом учителя творів здійснювалось як АМ, так і РМ. Далі переходили до структурного аналізу художнього тексту шляхом запитань та відповідей АМ, у процесі якого учні розмірковували над тим, із чого починається твір, як розгортаються події та чим він закінчується; описували місце дії та події в творі; складали характеристику дійових осіб, аналізуючи їхні вчинки та мотиви поведінки. Відтак учні висловлювали власні літературні спостереження, інтерпретації та коментарі стосовно смислу твору, формували вміння робити висновки на основі змісту прочитаного твору.

Отже, навчання читання НМ здійснювалось з урахуванням інтелектуальних особливостей учнів. Створення літературного гуртка сприяло зацікавленню школярів художньою літературою та розвитку їх творчих здібностей. Головна відмітність навчання читання АМ полягала в застосуванні пояснювального читання, під час якого здійснювали аналіз художнього твору задля усвідомлення основної його ідеї, що передбачало чітке розуміння та ліпше засвоєння змісту прочитаного.

**Навчання письма.** Згідно з рекомендаціями до НП з НМ 1932 р., на початковому етапі вивчення ІМ писали диктанти на основі вивченого матеріалу, які згодом перекладали РМ. З метою закріплення вивченого мовного матеріалу пропонувалося виконувати вправи на переклад, без використання словника. Незнайомий текст рекомендували перекладати зі словником. Починаючи з другого семестру 5-го класу учнів навчали читати та писати готичним шрифтом. Відтак у процесі виконання письмових завдань використовували готичні символи. Учні вчилися оформляти листи, повідомлення та вітальні листівки різного характеру. Засобами поточного та підсумкового контролю у 5–6 класах виступали письмові відповіді на поставлені запитання вчителя або зворотний переклад; учні старших класів (7–8 кл.) писали короткі виклади або твори на довільні теми. Згідно з НП з АМ, роботі над формуванням орфографічних навичок приділяли значну увагу, особливо протягом перших двох років навчання (5–6 кл.). Переписування текстів із книги контролювалося вчителем, а як додаткові завдання пропонували написання коротких творів, частину яких виправляли в класі. Спочатку писали підготовлені диктанти (на основі раніше опрацьованих текстів), а відтак – непідготовлені, після чого учні обмінювалися зошитами та самостійно виправляли помилки. Для закріплення лексичного й граматичного матеріалу виконували письмові вправи на заповнення пропусків, утворювали речення, перекладали з РМ на АМ. Учні старших класів (7–8 кл.) писали твір чи короткий виклад як узагальнення змісту прочитаного тексту або робили письмовий аналіз літературного твору. Школярам рекомендувалося вести листування з іноземними однолітками за допомогою відділу міжшкільної кореспонденції задля пізнання іншомовного середовища та культури.

Отже, письмо слугувало ефективним засобом навчання та контролю лексичних і граматичних явищ. Написання листів розвивало в учнів уміння письмово висловлювати свої думки, що сприяло ліпшому оволодінню ІМ. Новим у навчанні письма АМ був письмовий аналіз художнього твору.

**Навчання перекладу.** Згідно з інструкціями до НП, переклад з НМ рекомендувалося виконувати регулярно з першого року навчання ІМ, звертаючи увагу на акуратність та правильність рідної мови. Переклад був однією з цілей навчання НМ. У класі його здійснювали, використовуючи як вивчені, так і нові лексичні одиниці. Більшу частину завдань на переклад, в тому числі й зворотний, виконували як домашнє завдання. Переклад текстів рідною мовою під час уроку здійснювали так: учитель (або учень) зачитував текст, пояснював значення нових слів і виразів, а учні перекладали; починаючи з VI класу переклад виконували самостійно. У підручниках з НМ переклад задіювали також як засіб семантизації та для закріплення лексичних одиниць.

У процесі навчання АМ переклад використовували як засіб навчання ІМ. Повністю заборонялося задавати учням переклади з румунської на АМ

у письмовій формі чи як домашнє завдання. Однак учитель міг використовувати опрацьовані у класі твори для усного або письмового відтворення без використання підручника; тобто вчитель узагальнював текст, відомий учням, РМ, а учні намагалися відтворити його АМ. У підручниках з АМ учням пропонувалося самостійно здійснювати переклад нових іншомовних одиниць, віднайдених у тексті, а також віршів. Під час вивчення НМ переклад здійснювали з першого року навчання ІМ, оскільки він виступав однією з цілей навчання. Окрім того, він належав до видів письмових робіт для засвоєння та закріплення лексики. При навчанні АМ переклад слугував також засобом навчання. Підсумовуючи викладене, констатуємо, що навчання германських мов на території Буковини у 1932–1940 рр. відбувалося на основі положень змішаного методу навчання ІМ, який поєднував у своїй основі прийоми прямого і перекладних методів навчання ІМ. Навчання фонетики НМ на Буковині здійснювалось за допомогою додаткового навчального матеріалу, а для поліпшення вимови вивчали напам'ять віршовані рядки. У процесі навчання фонетики АМ акцентували увагу на формуванні слухових навичок. Для вдосконалення вимови АМ заучували спеціальні римовані рядки та пісні. Вперше в рекомендаціях до НП пропонувалося використання грамофонних платівок із записами текстів, діалогів тощо. Навчання лексичного матеріалу НМ і АМ здійснювалось за допомогою перекладних та безперекладних способів розкриття значень іншомовних одиниць. У досліджуваній період вперше подано рекомендації щодо ведення словника з НМ. Під час навчання граматики НМ наголошували на відборі необхідного для засвоєння граматичного мінімуму. Для вивчення граматики АМ до складу граматичних додатків, окрім правил і таблиць, включено вправи на закріплення граматичних конструкцій та додаткові пояснення. Навчання говоріння НМ і АМ відбувалося, як і в попередньому періоді дослідження, однак для старших класів пропонувались обговорення творів морально-виховного та наукового змісту. З метою вдосконалення навичок усного мовлення АМ рекомендували перегляд фільмів, прослуховування радіо, спілкування, читання АМ та здійснення подорожі до Англії. Для поліпшення навичок читання НМ враховували розумові здібності школярів та рекомендували створення гуртка художньої літератури. У процесі навчання читання АМ вагоме місце посідало пояснювальне читання. Навчання письма, як і раніше, залишалося важливим засобом закріплення лексичних та граматичних явищ. Значну роль відігравало написання листів. У процесі навчання письма АМ здійснювали аналіз літературного твору. Переклад був однією з цілей навчання НМ, а в АМ виступав лише засобом навчання.

Зауважимо, що й у сучасній методиці навчання ІМ використання технічних засобів, аудіо- та відеоматеріалів, додаткового навчального матеріалу – невід'ємна частина навчальної діяльності. Написання листів ділового та приватного характеру відіграє нині важливу роль у

дипломатичній і побутовій сферах життя. Застосування інтегрованого підходу постає запорукою вмотивованості та продуктивності процесу навчання ІМ.

**II. Виступили:** доц. Головацька Н.Г., з питанням: «Як навчання говоріння здійснювалося на той час?»

**III. Виступили:** асист. Паранюк Д.В., з питанням: «Які були засоби здійснення контролю лексичних і граматичних тем?»

Голова методичного семінару

Тетяна КОРОПАТНІЦЬКА

Секретар

Анастасія КОВАЛЕНКО